

МОТИВАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ЧИТАННЯ: СПІВПРАЦЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі співпраці школи та сім'ї у розвитку читацької компетентності учнів початкової школи та підвищенні їхньої мотивації до читання.

Ключові слова: стратегія, розвиток, читання, школа, батьки, співпраця.

Abstract: the article is devoted to the actual problem of school and family cooperation in the development of reading competence of primary school students and increasing their motivation to read.

Keywords: strategy, development, reading, school, parents, cooperation.

Вступ. Державний стандарт початкової освіти визначає одну із ключових компетентностей «вільне володіння державною мовою», що передбачає вміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [5, с. 92]. Саме вільне володіння державною мовою розвивається через любов до читання як один із ключових чинників впливу на інтелектуальний розвиток дитини, її емоційний стан, а також на академічний та життєвий успіх у майбутньому дорослому житті.

Постановка та обґрунтування проблеми. У сучасних умовах освітня простір тяжіє до суттєвого зменшення процесу читання друкованої продукції через використання здобувачами освіти електронних аналогів. Наповнюваність змісту навчання та виховання в шкільній практиці різноманітними цифровими інструментами, онлайн-платформами стає дедалі більш зрозумілою для усіх учасників освітнього процесу в початковій школі.

Останнім часом проблема розвитку читання дітьми активно обговорюється в соціумі та педагогічних спільнотах, проте вирішення її потребує більш детального та глибокого дослідження. Серед різних аспектів успішного набуття дітьми навички

читання особливо можемо виділити співпрацю між педагогом та батьками, в основі якої щоденна практика спілкування щодо читання дітьми книг у будь-якому форматі.

Безсумнівно, мотивація до читання як звички та корисної практики дозволяє обумовлюється суспільними запитами та спільними зусиллями дорослих у створенні для дітей умов, що забезпечують постійну інтерактивізацію процесу розвитку інтересу до книжки. Підтримка усіх учасників освітнього процесу в питаннях підвищення інтересу до читання спонукає до розуміння один одного на основі педагогіки партнерства з урахуванням поваги до особистості, доброзичливості й позитивного ставлення до оточуючих, довіри у відносинах, діалогу, взаємодії, взаємоповаги.[3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури останніх десятиліть показує, що мотивація та розвиток інтересу до читання наразі переплітається з формуванням у здобувачів освіти читацької компетентності. Проте термін «читацька компетентність» не знаходить змістовно однозначного визначення. Існують різні підходи до розуміння цієї категорії, водночас більшість дослідників підкреслюють у її змісті особистісного й діяльнісного спрямування.

Рівень читацьких компетенцій та звички читання нерозривно пов'язані з розвитком книжкової галузі. Проте за 30 років незалежності в Україні не сформовано

конкурентоспроможний український книжковий ринок. Нездорова конкуренція з російською літературою внаслідок неконтрольованого ввезення на територію України книжок з російської федерації та присутність контрафактної книжкової продукції створювали значні перепони для розвитку українського книжкового бізнесу, фактично знищували україномовний видавничий сегмент та на тривалий час відклали формування україномовної читацької більшості [4, с.4].

У дидактичних і психологічних дослідженнях українських вчених читацька компетентність розглядається як базова складова пізнавальної і комунікативної компетентностей. Формування читацької компетентності молодшого школяра досліджували багато вчених, зокрема літературознавчою основою дослідження є праці О. Потебні, І. Франка, О. Білецького, М. Бахтіна, Ю. Лотмана.

За визначенням української педагогині О.Я.Савченко, читацька компетентність – це інтегроване особистісно-діяльнісне утворення, що є результатом взаємодії знань, умінь, ціннісних ставлень, що набувається у процесі реалізації змісту літературного читання. На засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії розроблено методичний апарат реалізації трьох змістових ліній: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Досліджуємо медіа». Пріоритетними є завдання з розвитку читацької навички, дослідження тексту, критичного мислення та емоційного інтелекту.

Діяльнісна складова формується в освітньому процесі відповідно до завдань кожного навчального ступеня, ґрунтується на міжпредметних знаннях і здійснюється за допомогою багатьох умінь і стратегій читання – цілепокладання, пошуку й аналізу інформації, розуміння й інтерпретації тексту, оцінювання й формування суджень про текст тощо.

Щодо мотивації до читання, то чітко відпрацьованого алгоритму для її реалізації в сучасній педагогічній освіті немає. Проте є стратегічні напрями до вирішення цієї проблеми, що включають в себе створення сприятливих умов для читання у шкільному середовищі, популяризацію раннього читання дітям серед батьків та членів родини, сприяння доступу до української дитячої книжки, забезпечення кваліфікованого керівництва читанням,

основою якого є знання особливостей процесу читання, володіння ефективними методами й прийомами.

Мета статті – висвітлення умов позитивного впливу на мотивацію дитини до читання у співпраці школи й сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. В урядових документах щодо реалізації концепції «Нова українська школа» наголошується, що початкова освіта ґрунтується на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Саме через призму співпраці школи й сім'ї слід розглядати проблему мотивації дитини до читання як звички та корисної дозвіллевої практики протягом життя, а також інструменту кар'єрного зростання та саморозвитку.

В умовах трансформації сучасного українського суспільства сім'я й школа переживають складний, неоднозначний період у своєму розвитку. Водночас і особистісний розвиток дитини значною мірою детермінований соціальними умовами, серед яких, безумовно, провідна роль належить успішно побудованій взаємодії учителя й батьків у підтримці дитини-учня.

За сучасних умов, коли інформаційний простір для більшості дорослих обмежений теле- і онлайн-новинами, телепередачами та фільмами різної якості, відсутністю або дорожнечою україномовних книг і журналів, центром роботи з мотивації дитини до читання стає заклад освіти, зокрема вчитель.

Тому саме інформаційний підхід, здійснюваний вчителем стосовно залучення батьків свого класу до підтримки дітей у процесі читання, стає домінуючим у справі формування читацької компетентності. Безсумнівно, для вирішення цих питань вчителю потрібно володіти певними особистісними якостями. Передусім, це вміння уважно вислухати батьків, щоб окреслити майбутні спільні дії, переконати в особистій відповідальності за майбутні успіхи дитини у навчанні.

Зазначимо, інформаційний підхід доступний як учителю, так і батькам, які самі вирішують, що із запропонованої інформації вони беруть на озброєння у своїй повсякденній практиці спілкування з дитиною. Тому важливим є надання батькам інформаційної підтримки щодо популяризації читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення дитиною успіху у навчанні та житті.

Цілеспрямований пошук ефективного вирішення зазначених питань спонукає педагогів до визначення основних напрямів вирішення цієї проблеми. Зумовлено це тим, що сучасне суспільство потребує виважених і продуманих кроків щодо навчання й виховання маленьких українців як читачів. Тому схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки (далі Стратегія) [4] дає змогу вчителю окреслити сферу впливу на учнів та батьків для усвідомлення ними важливості читання.

Метою Стратегії є формування звички та потреби в читанні як обов'язкового компонента життєвої стратегії громадян, поліпшення читацької грамотності та сприяння розвитку людського потенціалу.

З огляду на окреслену ситуацію налагодження співпраці школи і сім'ї з питань залучення дитини до читання ускладняється через:

- відсутність достатньої пропозиції книжок на українському ринку та у публічних бібліотеках;

- несформованість звички читання та низький рівень читацької грамотності не тільки здобувачів освіти, а й батьків; брак мотивації до читання через неусвідомлення його інструментального значення;

- незадовільний рівень спроможності бібліотек, системи їхньої роботи у наданні якісних бібліотечних послуг;

- недорозвиненість або відсутність інфраструктури для придбання книжкової продукції та отримання інформації про нові надходження;

- відсутність орієнтирів під час вибору книжки та недостатня підтримка читання у медіа, як і обмежена, а навіть і відсутня кількість видань, що висвітлюють питання культури й дають огляд дитячої літератури, зокрема:

- відсутність достатньої поінформованості потенційних читачів про асортимент книг у бібліотеках; незахищеність українського книжкового ринку від контрафактної книжкової продукції, що підриває легальний книжковий ринок української книги тощо [4].

Розкриваючи питання щодо мотивування учнів до читання, більш детально зупинимося на сучасних підходах вирішення означеної проблеми, а саме, відповідно до схваленої Стратегії співпрацю вчителя й батьків з питань мотивації дитини

до читання можна спланувати (у двох стратегічних напрямках): шляхом підтримки та розвитку книжкової екосистеми — в результаті реалізації цього напрямку читачі отримають доступ до якісної різножанрової книги, насамперед україномовної, у різних форматах відповідно до потреб, та шляхом формування навички й потреби в читанні — в результаті реалізації цього напрямку люди й спільноти обиратимуть читання як свідому та регулярну практику для дозвілля, навчання та розвитку [4, с.8].

Означені напрями визначають стратегічні цілі:

1. Книжковий ринок є конкурентоспроможним та задовольняє потреби споживачів, виробників та розповсюджувачів книжкового продукту.

З цієї метою на державному рівні повинен здійснюватися постійний моніторинг стану книговидавничої галузі шляхом проведення опитувань суб'єктів видавничої справи; проводиться аналіз стану поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек, зокрема закупівлі книжкової продукції за кошти місцевих бюджетів тощо.

2. Читач має доступ до легальної книжкової продукції, а саме забезпечення підтримки, функціонування та розвитку Української цифрової бібліотеки; забезпечення поповнення фондів публічних бібліотек новими якісними україномовними книжковими виданнями відповідно до державних соціальних нормативів, а також літературою, адаптованою для осіб з інвалідністю з порушеннями зору, слуху, осіб, які страждають на психічні розлади; забезпечення поповнення фондів бібліотек закладів освіти актуальною літературою українських видавців; визначення пріоритетних мовних ринків для просування української книги тощо.

3. Створення умов у суспільстві, щоб читання книг стало регулярною дозвіллевою практикою більшості людей в Україні. Цією ціллю передбачено поширення інформації серед майбутніх батьків про користь раннього читання дітям, зокрема розроблення та розповсюдження інформаційних матеріалів та проведення просвітницьких кампаній; організація та проведення спеціалізованих заходів для авторів та видавців нехудожньої літератури; проведення всеукраїнських та регіональних інформаційно-комунікаційних кампаній, заходів щодо ролі читання у житті людини.

4. Здобувачі освіти сприймають читання як невід'ємну складову освітньої практики протягом життя. Така ціль передбачає розроблення та забезпечення поширення інформаційно-довідкових та методичних матеріалів для бібліотекарів публічних бібліотек та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо формування інтересу до читання у дітей дошкільного віку; придбання сучасної дитячої літератури для закладів дошкільної освіти; забезпечення закладів дошкільної освіти мультимедійними пристроями та аудіокнигами; забезпечення врахування в освітніх програмах застосування технік творчого письма ("creative writing") та критичного читання текстів різних видів (зокрема, художніх, публіцистичних, навчальних, наукових текстів, медіатекстів); забезпечення інтерактивізації та гейміфікації процесу читання для здобувачів загальної середньої освіти; проведення регулярних інформаційно-комунікаційних кампаній щодо впливу читання на життєвий успіх особистості; запровадження системи публічної підтримки активних учасників читацького та літературного руху серед дітей та юнацтва; дослідження читацьких трендів серед аудиторії здобувачів освіти.

5. Читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації. Важливим є розроблення рекомендацій для працівників соціальної сфери щодо використання читання в роботі з вразливими групами населення [4].

Тож у контексті означених напрямів і цілей схваленої Стратегії, співпраця вчителя й батьків повинна бути спрямована на розроблення заходів щодо мотивування та залучення дітей до читання з метою розкриття перед учнями необхідності читання та пізнання радості спілкування з книгою, розвитку уяви, творчих здібностей та критичного мислення.

Наведемо декілька прикладів мотивування учнів до читання книг:

1. Мотивувати своїм прикладом: якщо дитина бачить батька перед телевізором, а не з книгою, то вона навряд чи полюбить читання.

2. Читати разом (незалежно від віку). Спільне читання - дуже хороша традиція, навіть якщо дитина вже старша й читає сама, - це зміцнює зв'язок між батьками й дитиною. Читайте, поки дитина в цьому

зацікавлена. Можна читати по черзі: одну главу - дорослий, іншу - дитина. Читання вголос і читання про себе / сприйняття книги на слух розвивають різні відділи мозку.

3. Знати свою дитину: розуміти, які книжки (для хлопчиків / для дівчаток) і в якому віці можуть бути йому цікаві:

- дошкільний - казки, віршики, розповіді про тваринний світ;

- молодший шкільний - фентезі, пригоди, проза для дітей, казки, пізнавальна література;

- тінейджери - взаємини серед однолітків, проблеми підліткового віку, фантастика, історичні твори, можна поступово й дозовано вводити класику;

- старший шкільний вік - класика, історичні твори, доросла література. Читати й пропонувати дитині тільки те, що цікаво йому, а не вам. Для цього потрібно знати свою дитину та її інтереси.

4. Не сварити дитину за вибір книги, навпаки, заохочувати, коли дитина вибирає книгу для читання сама. Не змушувати читати! Читання повинно викликати позитивні емоції.

5. Пропонувати краще, що є в дитячій літературі. Те, що емоційно «зачепить» дитину. Якщо у дитини якась проблема, запропонуйте ту книгу, яка допоможе її вирішити. Таким чином дитина отримає (переживе) потрібний досвід за допомогою книги.

6. Обговорювати те, що прочитали: сподобалося / не сподобалося; що сподобалося тощо. Знаходити дитині друзів, які люблять читати, щоб він міг обговорити прочитане не тільки з дорослими, але і з однолітками.

7. Пояснювати, чому важливо читати, а не дивитися телевізор або витратити вільний час тільки на комп'ютерні ігри. Читання - основний інструмент для розвитку уяви.

8. Читати книгу, потім дивитися фільм, знятий за книгою, і обговорювати, що у фільмі було не так, як в книзі, і чому, пояснити, що література й кіно - різні види мистецтва, тому й засоби вираження ідей теж різні.

9. Придумати свою систему заохочення. Система заохочення залежить від креативності батьків, наприклад - похід в кіно, в боулінг і тощо. Дитина (особливо в молодшому віці) любить ефект змагання.

10. Дарувати книги. Зробити так, щоб книга була бажаним подарунком [1].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрому.

Ми торкнулися лише окремих сегментів мотивування учнів до читання, розуміючи надзвичайну складність реалізації цієї задачі у сучасному інформаційно-мобільному просторі. Основним методом прищеплення любові до читання дітям вбачаємо у співпраці між учителем та батьками в питаннях створення вдома та в школі сприятливої для читання атмосфери. Якраз така спрямованість дає змогу учням отримати консультативну підтримку та доступ до україномовних книг, визначитися у підборі книг для читання, перетворити його на корисну дозвіллеву звичку. З огляду на це, важливим є підбір прийомів та рекомендацій, які сприятимуть підвищенню інтересу учнів до читання. Саме на цьому будуть вибудовуватися наступні наші дослідження щодо підтримки та мотивування учнів до читання у співпраці школи та сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 порад, як мотивувати дитину читати. Knygarnya : вебсайт. URL: <https://knygarnya.com/news/10-porad-yak-motivuvati-itinu-chitati> (дата звернення 28.04.2024 р.).
2. Державний стандарт початкової освіти. Початкова освіта. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.04.2024 р.).
3. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. НУШ : вебсайт. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (дата звернення 29.04.2024 р.).
4. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затверджено операційний план її реалізації на 2023-2025 роки. Кму : вебпортал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-rozvytku-chytannia-na-period-do-2032-roku-chytannia-iak-zhyttieva-s190-30323> (дата звернення 29.04.2024 р.).
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.